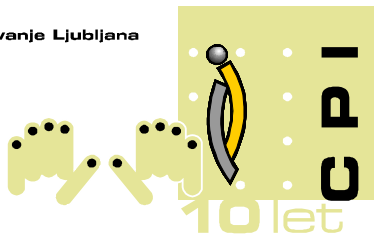

Center RS za poklicno izobraževanje Ljubljana

Ob železnici 16
1000 Ljubljana
Slovenija

tel.: 01/ **5864 200**
faks: 01/ **5422 045**
e-pošta: **tajnistvo@cpi.si**
<http://www.cpi.si>

EVROPSKI SOCIALNI SKLAD

**Spremljanje novih in prenovljenih izobraževalnih programov Steklar,
Oblikovalec stekla, Mlekar in Pomožni administrator**

(Vmesno poročilo)

Center RS za poklicno izobraževanje

Ljubljana, januar 2006

Ljubljana, januar 2006

Nosilec:

Center RS za poklicno izobraževanje

Avtorica in tehnična urednica:

Barbara Božič

Katja Jeznik

Statistična obdelava podatkov

Barbara Božič

Katja Jeznik

Kazalo vsebine	stran	
1	Uvod	5
2	Metodologija spremljanja	7
2.1	Izhodišča in cilji spremljanja	7
2.2	Instrumenti in postopki spremljanja	8
2.3	Časovni potek spremljanja	8
2.4	Opis raziskovalne množice	9
2.5	Statistični podatki o izvajalcih programov in vpisu dijakov	10
3	Ugotovitve spremljanja	11
3.1	STEKLAR, OBLIKOVALEC STEKLA	11
3.1.1	Uspešnost in zaposlitvene možnosti dijakov	12
3.1.2	Uvajanje novih/ prenovljenih programov	13
3.1.3	Splošna ocena novih/ prenovljenih programov	14
3.1.4	Zgradba in organizacija novih/ prenovljenih programov	15
3.1.5	Načrtovanje in izvajanje izobraževalnega procesa	17
3.1.6	Praktično izobraževanje	20
3.1.7	Razvoj šole in strokovnega kadra	21
3.2	MLEKAR	22
3.2.1	Uspešnost in zaposlitvene možnosti dijakov	22
3.2.2	Uvajanje prenovljenega programa	23
3.2.3	Splošna ocena prenovljenega programa	24
3.2.4	Zgradba in organizacija prenovljenega programa	26
3.2.5	Uresničevanje vzgojno izobraževalnih ciljev programa	28
3.2.6	Načrtovanje in izvajanje izobraževalnega procesa	28
3.2.7	Praktično izobraževanje	31
3.2.8	Razvoj šole in strokovnega kadra	32
3.3	POMOŽNI ADMINISTRATOR	34
3.3.1	Uspešnost in zaposlitvene možnosti dijakov	35
3.3.2	Uvajanje novega programa	36
3.3.3	Splošna ocena novega programa	37
3.3.4	Zgradba in organizacija novega programa	37
3.3.5	Uresničevanje vzgojno izobraževalnih ciljev programa	38
3.3.6	Načrtovanje in izvajanje izobraževalnega procesa	39
3.3.7	Praktično izobraževanje	40
3.3.8	Razvoj šole in strokovnega kadra	40
4	Ključne ugotovitve in predlogi za spremembe	42
5	Literatura	47
6	Priloge	48

1 Uvod

Leta 1996 sprejeta šolska zakonodaja je zarisala pot spremembam na vseh nivojih šolstva v Sloveniji. Prenovi predšolske in osnovnošolske vzgojno- izobraževalne prakse se intenzivno pridružuje še poklicno in strokovno izobraževanje. Hitre gospodarske, tehnološke in socialne spremembe, izhajajoče iz procesov globalizacije in povezovanja Slovenije s širšim Evropskim prostorom, so razlog usklajevanja ciljev poklicnega in strokovnega šolanja z novimi izzivi, tudi trga zaposlovanja. Filozofiji vseživljenjskega učenja se na nivoju poklicnega in strokovnega šolanja pridružuje ideja kompetenc posameznika; razvoj poklicnih in ključnih kompetenc, kar naj bi mu omogočalo uspešno prevzemanje različnih vlog v osebnem in družbenem življenju. Vsebino sprememb tega področja, poleg zakonodajnih določil in rešitev, narekujejo predvsem Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter srednjega strokovnega izobraževanja (1997, 2001) (v nadaljevanju besedila: Izhodišča). Temeljne spremembe, ki naj bi jih dosegli z novimi in prenovljenimi izobraževalni programi so:

- večja stopnja povezanosti med disciplinarnimi znanji: z medpredmetnim povezovanjem, učno ciljnimi in procesno razvojnim načrtovanjem in izvajanjem izobraževalnega procesa, problemskim učenjem, timskim delom;
- večja kakovost in trajnost pridobljenega znanja: z izločanjem manj pomembnih in zastarelih vsebin, razvijanjem različnih strategij mišljenja, s poudarkom na temeljnih vsebinah, povezovanjem teoretičnega in praktičnega znanja, učenjem učenja;
- povečana povezovalna in usmerjevalna vloga učiteljev v izobraževalnem procesu ter povečana aktivna vloga dijakov: z uveljavljanjem vloge učitelja kot spodbujevalca kakovostnega samostojnega in sodelovalnega učenja, uvajanjem raznolikih oblik in metod dela, načinov preverjanja in ocenjevanja znanja.

Dopolnjena Izhodišča¹ prinašajo še nekaj temeljnih novosti in ciljev, katerim sledijo sestavljavci in izvajalci novih izobraževalnih programov:

- odpiranje kurikula in vpliv socialnih partnerjev: približno 20 % vsebin oziroma ciljev posameznega programa določi šola skupaj z lokalnimi partnerji. To jim omogoča

¹ Izhodišča 2001, str. 6-7

zadovoljevanje različnih potreb in interesov delodajalcev ter različnih skupin udeležencev izobraževanja;

- modularna zgradba programa: izobraževalni program se deli v dele, ki na eni strani izhajajo iz poklicnih standardov, na drugi pa vodijo k poklicnim kvalifikacijam. Tovrstna zasnovanost omogoča pridobivanje poklicnih kvalifikacij tudi mladim brez formalne izobrazbe ter odraslim pri pridobivanju novih kvalifikacij;
- povezovanje splošnega, strokovnega in praktičnega znanja v problemsko strukturiran izobraževalni program in njegovo izvajanje: omogoča se uresničevanje idej o »teoretizaciji« praktičnega izobraževanja, aplikativnosti znanja z razvijanjem smisla, sposobnosti in spretnosti za njegovo uporabo, kot tudi spodbujanje k inovativnosti v poklicu in k ustvarjalnemu delu;
- izenačevanje izobrazbenega standarda tako za šolsko kot za dualno obliko izobraževanja.

Navedene spremembe in novosti se v pripravi novih izobraževalnih programov uresničujejo v različni dinamiki. Uvajajo se postopno, ob sodelovanju in usposabljanju učiteljev ter ob izpolnjevanju drugih ustreznih pogojev.

V pričujočem poročilu predstavljamo rezultate in ugotovitve spremljanja uvajanja in izvajanja štirih novih/ prenovljenih izobraževalnih programov:

- Steklar,
- Oblikovalec stekla,
- Mlekar in
- Pomožni administrator.

Poročilo sestavljajo naslednji vsebinski sklopi:

- Metodologija spremljanja,
- Ugotovitve spremljanja po posameznih programih,
- Ključne ugotovitve in predlogi za spremembe skupno za vse programe.

2 Metodologija spremljanja

2.1 Izhodišča in cilji spremljanja

Načrt spremljanja uvajanja novih in prenovljenih izobraževalnih programov opredeljuje pripravo vmesnega in končnega poročila o poteku izvajanja izobraževalnih programov srednjega poklicnega izobraževanja Steklar, Oblikovalec stekla in Mlekar ter prilagojenega programa nižjega poklicnega izobraževanja Pomožni administrator. Pričujoče vmesno poročilo vsebinsko sledi načrtu spremljanja in predstavlja ugotovitve spremljanja štirih omenjenih programov, ki so bili na novo vpeljeni v šolskem letu 2003/04 (Steklar, Oblikovalec stekla in Mlekar) in 2004/05 (Pomožni administrator).

Vmesno poročilo smo pripravili s pomočjo ravnateljcev/ ravnateljic (v nadaljevanju besedila: ravnatelji) in učiteljev/ učiteljic (v nadaljevanju besedila: učitelji) poklicnih šol, ki programe izvajajo. V spremljavo smo vključili tudi prvo generacijo dijakov/ dijakinj (v nadaljevanju besedila: dijaki), ki se je vpisala v nove in prenovljene programe.

Cilji spremljanja novih in prenovljenih izobraževalnih programov Steklar, Oblikovalec stekla, Mlekar, Pomožni administrator so izpeljani iz ciljev metodologije spremljanja novih in prenovljenih izobraževalnih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja ter Pravilnika o posodabljanju vzgojno-izobraževalnega dela,² ki določa smernice in postopke za načrtovanje spremljanja. Proces spremljanja je v drugem členu pravilnika opredeljen kot postopek sistematičnega zbiranja informacij o uresničevanju novosti z namenom sprotnega reševanja problemov neposredno v pedagoški praksi.

V skladu s tem so temeljni cilji procesa spremljanja:

- ugotavljanje in analiza razmer, v katere so bili posamezni izobraževalni programi uvedeni,
- identifikacija uresničevanja novosti Izhodišč (1997, 2001) v pedagoški praksi skozi različna področja in kazalce spremljanja,
- identifikacija odlik in pomanjkljivosti uvajanja ter izvajanja novosti in oblikovanje predlogov za njihovo odpravljanje.

2.2 Instrumenti in postopki spremljanja

² Ur. l. RS, št. 13/2003.

Metodološko gre pri spremljavi za kombinacijo kvalitativnega in kvantitativnega pristopa k zbiranju podatkov. Uporabljene so bile naslednje tehnike zbiranja podatkov, ki so bile modificirane glede na specifične posebnosti posameznega izobraževalnega programa:

- polstrukturirani intervju z vodstvom posamezne šole,
- polstrukturirani intervju z učitelji strokovno teoretičnih vsebin in praktičnega pouka,
- anketni vprašalnik za dijake.

Glede na cilje spremljanja je le-ta potekala po naslednjih področjih, ki so podrobneje opredeljena po posameznih kazalcih³:

1. Statistični podatki o izvajalcih programa in vpisu dijakov;
2. Uspešnost dijakov;
3. Uvajanje novega/ prenovljenega programa;
4. Splošna ocena novega/ prenovljenega programa;
5. Zgradba in organizacija novega/ prenovljenega programa;
6. Uresničevanje vzgojno-izobraževalnih ciljev novega/ prenovljenega programa;
7. Načrtovanje in izvajanje pouka;
8. Praktično izobraževanje v delovnem procesu (v nadaljevanju besedila: PIDP);
9. Razvoj šole in strokovnega kadra.

2.3 Časovni potek spremljanja

Proces spremljanja v prvem obdobju je potekal po naslednjih fazah:

- priprava Načrta spremljanja novih in prenovljenih izobraževalnih programov srednjega poklicnega izobraževanja Steklar, Oblikovalec stekla in Mlekar ter prilagojenega programa nižjega poklicnega izobraževanja Pomožni administrator:
 - opredelitev področij spremljanja,
 - opredelitev kazalcev spremljanja,

³ Priloga 1: Načrt spremljanja novih in prenovljenih izobraževalnih programov srednjega poklicnega izobraževanja Steklar, Oblikovalec stekla in Mlekar ter prilagojenega programa nižjega poklicnega izobraževanja Pomožni administrator.

- opredelitev subjektov/ virov spremljanja,
 - opredelitev instrumentarijev spremljanja,
 - časovna opredelitev spremljanja;
- analiza dokumentacije⁴;
- oblikovanje inštrumentarijev:
 - opomnik za polstrukturirani intervju z vodstvom in učitelji,
 - anketni vprašalnik za dijake;
- izvedba intervjujev po posameznih šolah;
 - transkripcija intervjujev;
 - priprava delnih poročil;
- izvedba vprašalnikov za dijake;
 - vnos, obdelava in analiza podatkov;
 - priprava delnih poročil;
- priprava vmesnega poročila.

Anketne vprašalnike so dijaki izpolnjevali ob zaključku 2. letnika, v programu Pomožni administrator ob zaključku 1. letnika in sicer v maju in juniju 2005, polstrukturirani intervjuji z vodstvom šol in učitelji so bili izvedeni ob enakem času. Rezultate anketnih vprašalnikov smo obdelali s statističnim programskim paketom SPSS.

Drugo obdobje spremljanja se bo zaključilo s pripravo končnega poročila, v katerem bomo zajeli še ostala v načrtu⁵ predvidena področja in kazalce.

2.4 Opis raziskovalne množice

V spremljanje smo vključili vse tri šole⁶, ki izvajajo nove in prenovljene izobraževalne programe. Podatke o številu izpolnjenih anketnih vprašalnikov, številu opravljenih intervjujev z učitelji in vodstvom šole po posameznih izobraževalnih programih prikazuje tabela 1.

Tabela 1: Število vrnjenih anketnih vprašalnikov in izpeljanih intervjujev:

⁴ Izobraževalni programi, zapisniki s sestankov, razgovori z vodji področij Centra RS za poklicno izobraževanje.

⁵ Glej priloga 1

⁶ Glej tabela 2

<i>Izobraževalni program</i>	<i>Ravnateljji (intervju)</i>	<i>Pomočniki (intervju)</i>	<i>Učitelji (intervju)</i>	<i>Dijaki (anketni vprašalnik)</i>
Steklar	1	-	6	12
Oblikovalec stekla				
Mlekar	-	1	5	11
Pomočnik administratorja ⁷	1	-	7	13

2.5 Statistični podatki o izvajalcih programov in vpisu dijakov

Tabela 2: Število vpisanih prve generacije dijakov od šolskega leta 03/04 do 05/06 po programih in šolah⁸

<i>Izobraževalni program</i>	<i>Šola</i>	<i>1. letnik (šol. l. 03/04)</i>	<i>2. letnik (šol. l. 04/05)</i>	<i>3. letnik (šol. l. 05/06)</i>
Steklar	ŠC Rogaška Slatina	12	12	12
Oblikovalec stekla		1	1	1
Mlekar	Srednja biotehniška šola Kranj	17	17	17
Pomočnik administratorja	ZUIM Kamnik	-	13	13

⁷ Podatke smo pridobili tudi od direktorice zavoda in šolske svetovalne službe.

⁸ Podatki MSS in posameznih šol.

3. Ugotovitve spremljanja

3.1 STEKLAR, OBLIKOVALEC STEKLA

V preteklosti izvedena izčrpna analiza potrebnih del in znanj s steklarstva je narekovala razvoj in prenovo srednjega poklicnega izobraževanja na tem področju. Oblikovala sta se programa Steklar in Oblikovalec stekla, ki sta delno pripravljena v skladu z novimi Izhodišči (2001), delno pa po predhodni verziji istoimenskega dokumenta (1997).

V primerjavi s starim programom naj bi vnesene spremembe zagotavljale širšo poklicno usposobljenost in omogočale hitro prilagajanje spremembam v delovnem procesu ter večjo delovno mobilnost med poklici in delovnimi mesti.

Programa sta zaradi deleža skupnih strokovnih znanj strukturirana tako, da je možna skupna izvedba teoretičnih predmetov, ki se posredujejo v celotnem času izobraževanja.

Vsebine praktičnega pouka in praktičnega izobraževanja v neposrednem delovnem procesu so v prvem in drugem letniku izobraževalnega programa Steklar prav tako skupne za vse dijake in obsegajo temeljna praktična znanja s pripadajočimi osnovami strokovne teorije za vse poklicne profile znotraj programa. V tretjem letniku pa se vsebine v obliki modulnih enot vežejo na ožja poklicna področja, ki jih dijaki izberejo glede na svoj poklicni interes (brušenje, slikanje na steklo in keramiko, stavbno steklarstvo). V vse modulne enote so vključene tudi vsebine varstva pri delu, varstva okolja in zagotavljanja kakovosti. V programu Oblikovalec stekla pa so vsebine praktičnega izobraževanja skupne za vse dijake.

Prenovljena programa se izvajata na Šolskem centru Rogaška slatina, prva generacija dijakov se je vpisala v šolskem letu 2003/04. Dijake smo v anketnem vprašalniku vprašali, kateri so razlogi za vpis v programa. Njihove odgovore prikazuje tabela 3.

Tabela 3: Razlogi za vpis dijakov (dijaki, N= 12)

<i>V izobraževalni program sem se vpisal- a:</i>	<i>Število odgovorov</i>
Na lastno željo, poklic me od nekdanj veseli.	8
Upošteval- a sem željo staršev.	2
Spodbudili so me prijatelji.	-
V programu, ki me je zanimal, sem bil-a odklonjen-a.	2

Večina dijakov (8) se izobražuje za poklic steklarja in oblikovalca stekla, ker jih opravljanje bodočega poklica veseli. 4 dijaki so pri izbiri programa upoštevali željo staršev oziroma so se vpisali, ker so bili v programu, ki jih je najbolj zanimal, odklonjeni.

3.1.1 Uspešnost in zaposlitvene možnosti dijakov

Obsežnejša analiza učnega uspeha prve generacije dijakov ob zaključku posameznih letnikov in na zaključnih izpitih je predvidena v končnem poročilu.

Ravnateljica in učitelji menijo, da imajo dijaki po končanem izobraževanju dokaj velike možnosti zaposlitve in tudi samozaposlitve. Nova programa omogočata več kreativnosti in umetniške ustvarjalnosti. S tem je presežena predhodna usmerjenost poklicev predvsem v serijsko proizvodnjo, kar dodatno ugodno vpliva na možnosti zaposlovanja. Nekaj dijakov izhaja iz obrtniških družin, tako da je njihova zaposlitvena pot zaradi tega še varnejša.

Zelo iskana znanja in spretnosti na trgu dela so s področja stavbnega steklarstva, potrebe so celo večje od ponudbe. Ravnateljica pravi, da bi morali v prihodnje mlade še bolj navduševati za oba poklica, morali pa bi razmišljati tudi o možnostih nadaljevanja izobraževanja v tej stroki na višji stopnji. Nemožnost nadaljevanja je po njenem mnenju tudi eden izmed razlogov, zakaj se mladi za ta poklic ne odločajo v večjem številu. V preteklosti se je kar nekaj dijakov, zaradi želje po višji stopnji izobrazbe, preusmerilo v druga poklicna področja (npr. področje kmetijstva) in tako bo verjetno tudi v prihodnje.

Tudi s strani dijakov je na šoli že prišla pobuda o pripravi programa poklicno tehničnega izobraževanja, v katerem bi izobraževanje lahko nadaljevali in nadgradili.

Glede na malo število vpisanih dijakov⁹, se na šoli o zaposlovanju in možnostih zaposlovanja veliko pogovarjajo. Ravnateljica in učitelji poznajo želje in interese dijakov, razpolagajo pa tudi s podatki o dejanski zaposlitveni oz. izobraževalni poti bivših dijakov.

Šola je zaradi svoje dolge tradicije izobraževanja za poklice na področju steklarstva, gre za edino tovrstno šolo v Sloveniji, v dobrih odnosih z lokalnimi delodajalci in delodajalci v širšem okolju. Posledica so tesno sodelovanje, korektnost ter vključenost podjetij v življenje celotne šole in njenih dijakov.

3.1.2 Uvajanje novih/ prenovljenih programov

Takoj po sprejetju dopoljenih Izhodišč (2001) so se na šoli skupaj s predstavniki Centra in drugimi zunanjimi eksperti pričele priprave na uvajanje temeljnih novosti v prakso. Vodstvo in učitelji so bili seznanjeni s strategijo, načeli in cilji prenove, sodelovali so pri pripravi obeh programov in katalogov znanj. Po mnenju vprašanih je bilo tovrstnega usposabljanja dovolj, več pa bi ga potrebovali za izvajanje novih elementov v praksi. Pri tem bi želeli še vidnejšo vlogo in podporo Centra RS za poklicno izobraževanje (v nadaljevanju besedila: Center), tudi v smislu povezovanja z drugimi šolami, ki se srečujejo s podobnimi situacijami pri uvajanju novosti.

Ker od pričetka uvajanja in izvajanja ni bilo izdelanega koncepta sistematičnega usposabljanja za izvajanje novih kurikularnih in metodično didaktičnih elementov prenove, se učitelji za različna izobraževanja odločajo sami. Potrebujejo predvsem znanja in spretnosti, ki so vezana na različna področja:

- novi metodično didaktični pristopi,
- izvedba aktivnejših oblik pouka,
- vsebinska povezanost teorije s prakso ipd.

Učitelji stroke, predvsem predmetov tehnologija in gradiva, so izpostavili tudi interes za izobraževanje na strokovnem področju, kar pa je težavno zaradi specifik stroke. V Sloveniji ni dovolj ponudbe tovrstnih vsebin in znanj, zato si želijo sodelovati z institucijami in strokovnjaki zunaj naših meja. Predvsem si želijo sodelovanja s šolami, ki v tujini nudijo

⁹ Glej Tabela 2.

podobne programe kot oni. V preteklosti so že uspešno sodelovali s šolami iz Avstrije in Češke. Projekti, ki omogočajo tovrstno sodelovanje so zelo zahtevni, zahtevna je prijava projekta, za kar pa po njihovem mnenju nimajo niti dovolj informacij niti kadra, ki bi za to lahko skrbel. Pogrešajo več informacij o možnostih prijavljanja na tovrstne razpise, za kar bi po njihovi oceni lahko skrbel tudi Center oziroma vodja področnih skupin.

Vodstvo šole je prepričano, da je za kvalitetno izvajanje novosti, poleg usposabljanja in informiranja, potrebno nadgraditi in prilagoditi tudi oblike in vire financiranja. Nov način dela zahteva večjo angažiranost in sodelovanje vseh učiteljev, še posebej se to zahteva od organizatorja razvojnega dela oziroma vodje projektnega tima. Učitelji se skozi vso šolsko leto poleg sprotnih neformalnih srečanj in dogovorov, srečujejo na tedenskih sestankih (v šolskem letu 2005/06 za omenjene sestanke načrtujejo posebno uro znotraj urnika), zato bi bilo potrebno, po mnenju ravnateljice, vse dodatne aktivnosti ustrezno finančno ovrednotiti.

3.1.3 Splošna ocena novih/ prenovljenih programov

Učitelji in vodstvo šole so z novima programoma zelo zadovoljni. Sodelovali so pri pripravi katalogov znanj. Shema novih katalogov je delno spremenjena, poleg informativnih, formativnih in socializacijskih ciljev vsebujejo še posebnosti v izvedbi ter informacije o medpredmetnih povezavah. Takšna struktura je po mnenju učiteljev dobra, saj omogoča drugačen način načrtovanja in izvajanja pouka. Največje zadovoljstvo na šoli izražajo v povezavi z odprtim kurikulumom, ki se odraža s predmetnikom in s projektnimi tedni, s katerimi dejansko uresničujejo združevanje ter uporabo znanj splošnega, strokovnega in praktičnega izobraževanja.

Na šoli nimajo večjih kadrovske težav. Zaradi vsako leto manjšega števila vpisanih dijakov pa zaznavajo presežek pri številu učiteljev praktičnega pouka. Posledica manjšega števila dijakov je tudi manj skupin za praktični pouk, zato je potrebno manjše število učiteljev, ki ta pouk poučujejo.

Materialni pogoji za izvajanje pouka so, kot pravijo vprašani učitelji, prej slabi kot dobri. Tako oceno so podali predvsem učitelji praktičnega pouka, ki si želijo kvalitetnejšo opremo. Velike težave so še posebej izpostavili v programu Oblikovalec stekla, kjer nimajo niti najnujnejših pripomočkov, kot so peči za fuzijo, gorilniki in mize. Primorani so iskati različne

načine financiranja. Da si lahko zagotovijo vsaj najnujnejšo opremo, prireajo srečelove, prodajajo izdelke ipd. Resen problem bo v šolskem letu (2005/06), ker šola zaradi omenjenih težav dijakom ne bo mogla nuditi kvalitetnega praktičnega pouka s področja stavbnega steklarstva. Dijaki bodo zaključili z izobraževanjem, pripravljajo se na zaključni izpit, še vedno pa nimajo primerne učilnice, kjer bi teoretično znanje lahko osmislili, svoje izdelke razstavili in shranjevali.

Na šoli upajo, da bodo s projektom opremljanja, ki je v teku, pridobili osnovno opremo za kvalitetnejše doseganje ciljev praktičnega pouka.

3.1.4 Zgradba in organizacija novih/ prenovljenih programov

Kot je bilo omenjeno že uvodoma, sta predmetnika programov sestavljena iz splošno izobraževalnih predmetov, strokovno teoretičnih predmetov ter praktičnega izobraževanja. Praktično izobraževanje se deli na praktični pouk in na praktično izobraževanje pri delodajalcu. Poleg tega program sestavlja tudi 20% vsebin oz. ciljev, ki jih določi šola v sodelovanju s predstavniki delodajalcev. Pri načrtovanju tega dela programa (odprti kurikulum) so sodelovali tako učitelji kot predstavniki delodajalcev, pri čemer ni bilo pomembnejših težav in zapletov. Tovrstno kurikularno načrtovanje vsem, ki sodelujejo v izobraževalnem procesu omogoča večjo avtonomijo pri izboru vsebin in ciljev programa, kar krepi njihovo strokovnost in odgovornost za kakovost izobraževanja.

V skladu s posebnostmi šole in potrebami delodajalcev so zastavili cilje, ki naj bi jih dosegli z odprtim delom kurikula. Glede na izhodiščno vodilo pri pripravi programov, je tudi iz ciljev odprtega dela mogoče razbrati dodaten poudarek na razvijanju ustvarjalnosti, estetike, samostojnosti, odgovornosti, veščin podjetništva ter na razvijanju pozitivnega odnosa do zdravja. Vključeni so še cilji, ki so povezani z varnostjo pri delu (poznavanje predpisov in zakonov, idr.). Na šoli so oblikovali tudi kataloge znanj za samostojne predmete: vzgoja za zdravje, varnost pri delu, računalništvo in osnove poslovanja.

Določen del odprtega kurikula je poleg tega namenjen uresničevanju ciljev predmetov slovenščina, angleščina, nemščina in praktični pouk, za katerega so v programu Steklar oblikovali še samostojen katalog znanj na ravni šole.

Glede na to, da so cilji odprtega kurikula zastavljeni procesno, bodo lahko učitelji o uresnitvi vseh zastavljenih ciljev bolj natančno poročali ob zaključku šolanja prve generacije.

Cilj o združevanju in uporabi znanj splošnega, strokovnega in praktičnega izobraževanja, zapisan v dopoljenih Izhodiščih, se v programih najbolj uresničuje skozi problemsko zasnovano delo, ki poteka v okviru projektnih tednov. To je bilo moč skozi vse intervjuje prepoznati kot najpomembnejšo metodično-didaktično novost, ki jo prinašata nova programa. Pomeni pa tudi odmik od predmetne zasnovanosti, pri čemer ostaja znanje, ki je omejeno zgolj na posamezni predmet, razdrobljeno in nepovezano.

Po mnenju učiteljev je osnovni namen tako načrtovanega dela, da dijaki spoznajo drugačne metode in tehnike dela, razvijajo sposobnost iskanja idej in podjetnega načina razmišljanja. Z uporabo aktualnih informacij in sodobne informacijske opreme, dijaki samostojno ali v timu preverjajo svoja znanja in sposobnosti, s predstavitvami svojega dela in dosežkov pa se učijo argumentirane strokovne komunikacije.

V prvem letniku so na šoli izvedli en projektni teden, v drugem dva, enega na začetku šolskega leta in enega na koncu. Projektni tedni so vnaprej tematsko zasnovani. Tema je obvezujoča za vse učitelje in dijake, kar po mnenju učiteljev najbolj prispeva k integraciji splošnih, strokovnih in praktičnih znanj ter k uresničevanju medpredmetnih povezav.

Učitelji ocenjujejo, da je projektne tedne težje načrtovati, ker gre za kompleksnejši pristop k delu. Potrebna je več medsebojnega usklajevanja in povezovanja. Projektno delo pomeni tudi nadgradnjo znanja, ki ga dijaki osvojijo pri teoretičnih predmetih in v povezavi s spretnostmi, ki jih razvijajo pri praktičnem pouku, zato je vsebino potrebno zelo premišljeno izbrati.

Zadnji projektni teden je bil, glede na temo, vsebinsko zasnovan tako, da so dijaki v strnjeni obliki spoznali izdelavo določenega izdelka vse od zamisli do uresnitve ideje. V prvem delu tedna so dijaki iskali idejo za izdelek, izdelovali načrt v okviru strokovno teoretičnih predmetov, v drugem delu pa so svojo idejo realizirali v obliki izdelka pri praktičnem pouku. Dijaki so ves čas sistematično gradili tako imenovane »učne mape«, v katere so vlagali načrte, skice izdelka, izračune ipd., ki so nastajali pri posameznih predmetih.

Učitelji so za ocenjevanje pripravili opisne kriterije, ki so jih dijakom predstavili v naprej. Na koncu projektnega tedna so dobili dijaki oceno, ki je bila sestavljena iz delnih ocen večih predmetov.

S projektnim delom so bili uresničeni tudi naslednji cilji:

- simulacija življenjske situacije in s tem povezane naloge,
- razvoj rešitve od ideje, ki temelji na realni problematiki delovnega okolja, do končnega izdelka,
- razvoj in dosežek dogovorjene poklicne in ključne kompetence.

Projektni teden so zaključili s prireditvijo, na katero so bili povabljeni tudi starši. Dijaki so pripravili razstavo vseh svojih izdelkov in pogostitev.

Težave, ki so se pojavile pri izvedbi projektnega tedna, so bile predvsem organizacijske narave; težave s prostorsko in časovno usklajenostjo dejavnosti. Šola je težave rešila z istočasnim izvajanjem projektnega tedna za vse letnike.

Na šoli so pripravili tudi anketne vprašalnike za starše, dijake in učitelje, s pomočjo katerih so ovrednotili realizacijo projektnih tednov. Ugotovitve služijo pri nadaljnjem načrtovanju in izvajanju projektnega dela.

Za splošno mnenje o izobraževalnih programih smo prosili tudi dijake. Svoje zadovoljstvo so izrazili predvsem nad tem, da pouk vključuje teme, ki bodo uporabne pri opravljanju bodočega poklica ter v življenju nasploh. Drugi najpogostejši odgovor dijakov je bil, da s šolskimi obveznostmi niso preobremenjeni in da je pouk zelo zanimiv. Dijaki niso izpostavili negativnih plati programa z izjemo enega, ki pravi, da bi petkov urnik lahko vseboval manjši obseg ur.

3.1.5 Načrtovanje in izvajanje izobraževalnega procesa

Cilj izobraževalnega programa, zlasti njegove izvedbe, je dijakom zagotoviti kvalitetno poklicno izobrazbo. Dijake mora usposobiti za delovne naloge v okviru posameznega

poklicnega področja, za katerega se izobražujejo. Da bi se cilju čim bolj približali, mora izvedba programa temeljiti na kombinaciji različnih pristopov, oblik in metod dela, ki podarjajo večjo aktivnost dijakov, raznovrstnih načinov preverjanja in ocenjevanja znanja ter na medsebojnem sodelovanju učiteljev.

Učiteljski strokovni tim se srečuje na tedenskih sestankih, kjer načrtuje sprotne dejavnosti in razrešuje aktualno problematiko. Poleg rednih tedenskih srečanj, učitelji delo med seboj dopolnjujejo in usklajujejo tudi na različne neformalne načine.

Glede na to, da na šoli spodbujajo in po oceni učiteljev omenjene pristope poskušajo čim boljše realizirati v praksi, smo dijake vprašali, kako ponavadi poteka pouk pri teoretičnih, predvsem pri strokovno teoretičnih predmetih.

Tabela 4: Dinamika pouka (dijaki, N= 12)

	<i>Nikoli ali skoraj nikoli</i>	<i>Včasih</i>	<i>Pogosto ali vedno</i>
Učitelji razlagajo snov, dijaki zapisujemo	4	2	6
Dijaki sprašujemo, učitelji odgovarja	1	8	3
Dijaki v skupinah ali parih samostojno obdelujemo različne teme, učitelji nas usmerjajo oz. nam pomagajo	1	5	6
Dijaki individualno obdelujemo različne teme, učitelji nas usmerjajo oz. nam pomagajo.	1	5	6
Dijaki sodelujemo pri igranju vlog in simulacijah.	5	7	-
Dijaki delamo na različnih projektih.	-	8	5
Uporabljamo učbenike.	2	8	2
Uporabljamo različna učna gradiva (strokovne knjige, revije...).	3	4	5

Iz odgovorov dijakov lahko sklepamo, da se novo razumevanje učenja in poučevanja, kot to predvidevajo sodobni koncepti vzgoje in izobraževanja, pri pouku vse bolj udejanja. Učitelji postajajo vodniki, mentorji in posredovalci. Dijaki so poleg klasičnega posredovanja znanja s

strani učiteljev, vedno bolj aktivno vpleteni v pridobivanje znanja, kar nakazuje pogostost dela v skupinah, parih in individualno, pri čemer učitelji nudijo pomoč in dijake usmerjajo oziroma koordinirajo.

Dijakom smo postavili še dodatno vprašanje (*Tabela 5*), ali imajo pri načrtovanju pouka možnosti za aktivno participacijo:

Tabela 5: Aktivnost dijakov (dijaki, N= 12)

	<i>Nikoli ali skoraj nikoli</i>	<i>Včasih</i>	<i>Pogosto ali vedno</i>
Učitelji skupaj z nami načrtujejo teme, ki jih bomo obravnavali.	1	5	6
Učitelji skupaj z nami načrtujejo kako bo pouk potekal.	1	5	6
Učitelji skupaj z nami načrtujejo preverjanje in ocenjevanje znanja.	-	5	7
Učitelji vnaprej predstavijo pravila ocenjevanja.	-	2	10
Učitelji mi po potrebi pomagajo.	-	7	5

- Polovica (6) dijakov ocenjuje, da skupaj z učitelji načrtujejo teme, ki jih bodo obravnavali in tudi načine kako bo pouk potekal,
- več kot polovica (7) dijakov pa pravi, da skupaj načrtujejo tudi preverjanje in ocenjevanje znanja, katerih pravila so po mnenju večine dijakov (10) pogosto ali vedno s strani učiteljev v naprej korektno predstavljena.

Posodabljanje izobraževanja, kot je bilo že omenjeno, vključuje tudi posodabljanje prakse preverjanja in ocenjevanja znanja. Preverjanje znanja je namenjeno odkrivanju problemov, ki jih imajo dijaki, njihovih prevladujočih napak, miselnih modelov in prepričanj z namenom, da se dijakom nudi ustrezno podporo za izboljševanje učenja. S končnim preverjanjem in ocenjevanjem znanja pa se mora ugotoviti, ali so dijaki znanja in spretnosti usvojili, ali jih razumejo in znajo uporabiti v konkretni situaciji. Preverjanje in ocenjevanje znanja je zato smiselno čim večkrat izvajati v realističnih kontekstih, ob različnih dejavnostih in na različne

načine. Kako ocenjevanje znanja poteka v pedagoškem procesu, smo identificirali na podlagi odgovorov dijakov na anketni vprašalnik.

Tabela 6: Načini ocenjevanja znanja (dijaki, N= 12)

	<i>Nikoli ali skoraj nikoli</i>	<i>Včasih</i>	<i>Pogosto ali vedno</i>
Ocenjujejo pisne izdelke.	-	4	8
Ocenjujejo ustne odgovore.	-	5	7
Ocenjujejo seminarske naloge.	-	6	6
Ocenjujejo projektne naloge.	1	7	4
Ocenjujejo domače naloge.	6	6	-
Ocenjujejo trud in sodelovanje pri pouku.	2	8	2

Glede na odgovore dijakov, se znanje pri pouku največkrat ocenjuje pisno in ustno: 8 dijakov pravi, da učitelji pogosto ali vedno ocenjujejo pisne izdelke, 7 pa, da pogosto ali vedno ocenjujejo ustne odgovore. Po mnenju šestih dijakov, učitelji pogosto ocenjujejo seminarske naloge in projektno delo. Nekaj učiteljev ocenjuje tudi trud in sodelovanje pri pouku.

Na podlagi teh ugotovitev lahko sklepamo da je nova kultura ocenjevanja v smislu večje pestrosti pri izbiri načinov in oblik v praksi že deloma zaživela.

3.1.6 Praktično izobraževanje

Sestavni del izobraževalnih programov v poklicnem in strokovnem izobraževanju je izobraževanje v naravnih delovnih razmerah. Praktično izobraževanje¹⁰ mora omogočati pridobivanje znanja, poklicno socializacijo in razvoj osebnostnih potencialov ter poklicnih kompetenc, pomembnih za kakovost dela in uspešen razvoj poklicne kariere z neposrednim opravljanjem dela.

¹⁰ Izhodišča 2001, str. 11

Iz predmetnika izobraževalnih programov lahko razberemo obseg praktičnega pouka in obseg praktičnega izobraževanja pri delodajalcih. Nekateri učitelji so mnenja, da bi bilo dobro zmanjšati obseg ur za praktično izobraževanje v delovnem procesu in povečati obseg ur praktičnega pouka, saj nekateri delodajalci dijakom ne morejo omogočiti usposabljanja z različnimi tehnikami dela in s tem razvoja različnih poklicnih kompetenc, ki so predvidene s programom.

Eden izmed učiteljev je opozoril na težave povezane z organizacijo praktičnega izobraževanja, tako v šoli kot v delovnem procesu. V starem programu je praktični pouk že od prvega letnika dalje potekal v ločenih skupinah, glede na interes dijakov, sedaj pa je praktični pouk v prvem in drugem letniku enoten. Ker so torej prisotni vsi dijaki hkrati, imajo učitelji kar nekaj težav pri poučevanju in uresničevanju vseh v katalogih znanj zapisanih ciljev.

Drugi problem se nanaša na organizacijo izobraževanja pri delodajalcih. Delovna praksa poteka v strnjeni obliki med šolskim letom, kar poleg pozitivnih elementov prinaša tudi nekaj negativnih. Najzahtevnejšo nalogo tako učiteljem predstavlja motiviranje dijakov za ponovno obiskovanje šolskega pouka po končanem praktičnem izobraževanju pri delodajalcu.

Stik s podjetji, ki so razpršena po celi Sloveniji, vzdržuje organizator praktičnega pouka v delovnem procesu, ki na šoli dijake poučuje praktični pouk. Organizator skrbi, da šola z delodajalci ob pravem času sklene pogodbo, usklajuje vsebino praktičnega pouka in delovne prakse ter pripravlja navodila za delo z dijaki. Je v stalnem stiku z delodajalci, dijake med opravljanjem prakse tudi obiskuje.

Šola želi delodajalce še bolj vključiti v proces poklicnega izobraževanja dijakov, zato v prihodnosti načrtuje še bolj pogosta in sistematična srečanja.

3.1.7 Razvoj šole in strokovnega kadra

Ravnateljica in strokovni tim učiteljev se zavedajo, da je za uspešno realizacijo novosti in zastavljenih ciljev potrebno trdo delo in veliko dodatnega izobraževanja. Pravijo, da se veselijo vseh izzivov in nalog prihodnosti, kar je po njihovem mnenju tudi najpomembnejše. Dodajajo, da še tako lepo zapisani cilji in načrti ostanejo le besede na papirju, če izvajalci izobraževanja na to niso pripravljene.

3.2 MLEKAR

Prenovljeni izobraževalni program Mlekar se je pričel izvajati v šolskem letu 2003/04. Gre za poklicni izobraževalni program, ki traja tri leta in je bil deloma pripravljen po novih Izhodiščih (2001). Izobraževalni program izvaja samo Srednja biotehniška šola v Kranju. V spremljanje smo zajeli prvo generacijo vpisanih dijakov.

Dijaki so v anketnem vprašalniku za dijake izbirali med štirimi razlogi, zaradi katerih so se vpisali v izobraževalni program. Več kot polovica dijakov (7 od 11) se je v program vpisala na lastno željo in ker jih poklic že od nekdaj veseli. Dva sta se vpisala na željo staršev, enega so spodbudili prijatelji, en dijak pa se je vpisal v program, ker je bil drugje odklonjen.

V izobraževalni program je vključenih vse več dijakov s posebnimi potrebami (4 do 5 na oddelek), ki imajo, skladno z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami¹¹, odločbe o usmeritvi, kar jim daje formalno podlago za dodatno strokovno pomoč in individualiziran učni načrt. Kljub temu učitelji opozarjajo, da so za dijake s posebnimi potrebami nekatere teme vsebinsko preveč zahtevne. Rešitev vidijo v še dodatnem nižanju normativa dijakov v skupinah in v dodatnem usposabljanju učiteljev za delo z dijaki s posebnimi potrebami.

3.2.1 Uspešnost in zaposlitvene možnosti dijakov

Učno uspešnost vpisanih dijakov ob zaključku vseh treh letnikov in na zaključnih izpitih bomo analizirali v končnem poročilu o spremljanju.

Tradicija šole je bila tesna povezanost z Gorenjskimi mlekarnami, kar je pomenilo tudi večje zaposlitvene možnosti za dijake po koncu izobraževanja. Po zaprtju sedeža mlekarne na Gorenjskem, tovrstnega sodelovanja med njimi ni več. Učitelji opozarjajo na slabši odziv ostalih manjših okoliških mlekarn (npr. Škofja Loka, Bohinj), večje mlekarne (npr. Vipavske mlekarne), ki pa so sicer pripravljene sodelovati s šolo, pa so preveč oddaljene. Po končanem šolanju se dijaki po mnenju učiteljev zaposlujejo v živilskih trgovinah, v manjših mlekarskih obratih, sirarnah in na planšarijah, vendar le dva ali trije na generacijo. Večina jih nadaljuje izobraževanje na višji stopnji v poklicno tehniškem izobraževanju (npr. program Živilski

¹¹ Ur.l. RS, št. 54/2000

tehnik), nekateri pa se nato odločijo še za študij. Razlog tega vidijo učitelji in pomočnica ravnatelja v manjših zaposlitvenih možnostih dijakov neposredno po poklicnem šolanju.

Na šoli sistematično spremljajo uspešnost dijakov, zaradi specifičnosti izobraževalnega področja pa so v stiku z njimi tudi po koncu šolanja, saj skupaj izvajajo številne tečaje iz področja mlekarstva, šola pa jim nudi tudi možnosti za kasnejše dokvalifikacije.

3.2.2 Uvajanje prenovljenega programa

Pomemben dejavnik in nosilec vsake prenove na področju šolstva so učitelji. Podobno stališče zagovarja tudi pomočnica ravnatelja, ki zagovarja tezo, da lahko načrtovane spremembe zaživijo v praksi le, če je prisotna identifikacija učiteljev z njimi. To pa je mogoče doseči le ob dobri seznanitvi učiteljev in vodstva šole z namenom in vsebino predvidenih sprememb skozi kvalitetno usposabljanje.

Pred izvajanjem izobraževalnega programa so imeli na šoli usposabljanja na dve pomembnejši temi:

- medpredmetno povezovanje in sodelovanje,
- poklicna mapa.

Imeli so tudi nekaj predstavitev novosti s strani Centra. Pomočnica ravnatelja je mnenja, da priprava in usposabljanje za uvajanje in izvajanje prenovljenega programa ni bilo zadostno. Problem usposabljanj naj ne bi bile pedagoške vsebine, ker gre za učitelje s številnimi pedagoškimi izkušnjami, ki si jih izmenjujejo tudi v okviru študijskih skupin. Učitelji so izrazili le željo po usposabljanju na temo timskega pristopa k delu. Prav tako pa niso problem niti novosti s področja stroke, ker za informiranje o novostih v stroki skrbijo učitelji sami.

Po mnenju vseh vprašanih šola dobro in aktivno sodeluje s Centrom, učitelji pa v študijskih skupinah.

3.2.3 Splošna ocena prenovljenega programa

Vsi intervjuvanci so na splošno zadovoljni z novim izobraževalnim programom. Največja novost in prednost programa po mnenju pomočnice ravnatelja je:

- manjše število ur, ki so namenjene splošnim učnim vsebinam,
- nov pristop h kurikularnemu načrtovanju (odprti kurikulum),
- integracija dijakov s posebnimi potrebami in
- medpredmetno povezovanje.

Učiteljica praktičnega pouka prepoznava prednosti novega programa v večji naklonjenosti programa dijakom in v krepitvi medpredmetnega povezovanja, učiteljici strokovno teoretičnih predmetov pa vidita največjo prednost v večjem povezovanju med stroko in praktičnim poukom in na splošno v razmerju med predmeti. Ena od učiteljic je omenila tudi pozitivni vpliv praktičnega pouka na učence s posebnimi potrebami, ki se po njenem mnenju največ naučijo prav skozi prakso in potem posledično lažje razumejo nekatere vsebine pri teoriji.

Na ravni vsebin so učitelji strokovne teorije opozorili, da bo v prihodnje treba integrirati v program tudi vsebine strojništva, ki jih zaradi avtomatizacije delovnega procesa dijaki vedno bolj potrebujejo.

Na šoli so želeli izvesti tudi projektni teden, vendar zaenkrat zaradi organizacijskih težav (dislociranost enot) to v šolskem letu 2004/05 še ni bilo mogoče.

Zanimalo nas je tudi zadovoljstvo dijakov z novim izobraževalnim programom. Dijaki so imeli možnost, da so označili tri odgovore od v tabeli 7 naštetih možnosti, s katerimi so utemeljili svoje zadovoljstvo s programom.

Tabela 7: Zadovoljstvo dijakov z izobraževalnim programom (dijaki, N= 11)

	<i>Št. odgovorov</i>
Je ravno prav zahteven.	7
Šolskimi obveznostmi nisem preobremenjen-a.	5
Pouk vključuje teme, ki so uporabne v vsakdanjem življenju.	6
Pouk vključuje teme, uporabne za opravljanje bodočega poklica.	9
Pouk je zanimiv.	2
Učilnice in oprema so primerni za pouk.	-

Najpogosteje naveden razlog (7 krat) za zadovoljstvo je, da pouk vključuje teme, ki so uporabne za opravljanje bodočega poklica in teme, ki so uporabne v vsakdanjem življenju. Zadovoljstvo pa dijaki sploh niso povezali s primernostjo opreme in učilnicami za pouk in zelo malo (le dva krat izbran odgovor) z zanimivostjo pouka.

Trije dijaki so odgovarjali tudi na vprašanje odprtega tipa, kjer so navedli, kaj jim v programu ni všeč. Všeč jim ni, da poteka pouk na več lokacijah, da posamezni profesorji premalo razumljivo razlagajo snov in da je predmet tehnologija preveč zahteven.

Po mnenju pomočnice ravnatelja šola nima večjih kadrovskih težav. Njeno mnenje je, da imajo najbolj usposobljen kader s področja mlekarstva v Sloveniji. Večina učiteljev se ves čas usposabljala tudi v tujini (v okviru različnih projektov – Phare, Leonardo da Vinci idr.), imajo visoke učiteljske nazive (svetovalci), svojo kompetentnost pa potrjujejo tudi skozi številne seminarje in tečaje za odrasle, ki jih vodijo.

Trenutno ima šola veliko organizacijskih in prostorskih težav, ki so posledica tega, da je šola razdeljena na več dislociranih enot, in težav, povezanih z materialnimi pogoji za kvalitetno izpeljavo programa. Materialne pogoje neprestano izboljšujejo in imajo od leta 1998 tudi svojo lastno mlekarsko delavnico. Učiteljica praktičnega pouka je opozorila, da dijaki določene tehnike in načine dela, ki jih v njihovi delavnici ne morejo spoznati in izvajati, spoznavajo in izvajajo tudi v okviru organiziranih ekskurzij in obiskov različnih mlekarskih obratov izven šole.

Učiteljice stroke so omenile težave z učnimi gradivi¹². Ker učbeniki za posamezne predmete ne obstajajo, si pomagajo z različnimi drugimi učbeniki, avtentičnimi in internimi gradivi ter katalogi znanj. Kot prezahteven in preveč »znanstven« je bil izpostavljen katalog znanja za biotehnologijo. Cilje, ki so previsoko in preveč optimistično zastavljeni, učiteljica individualno prilagaja konkretnim učnim situacijam.

3.2.4 Zgradba in organizacija prenovljenega programa

Izhodišča predvidevajo nov način kurikularnega načrtovanja. Za vsak izobraževalni program bo morala šola sama znotraj posameznih učiteljskih timov pripravljati izvedbeni kurikulum¹³. Spremljanje izobraževalnega programa Mlekar je pokazalo, da so učitelji sicer že bili vključeni v prenovu programa, v pripravo katalogov znanj, v pripravo medpredmetnih povezav in v snovanje odprtega dela kurikula, kljub temu pa še ne moremo govoriti o pripravi izvedbenega kurikula na način, kot ga predvideva prenova poklicnega izobraževanja.

Kot je razvidno iz dokumentacije in iz razgovorov z intervjuvanimi, je Srednja biotehniška šola v Kranju pri pripravi odprtega kurikula intenzivno sodelovala s predstavniki delodajalcev. Osnovni namen pri pripravi novega izobraževalnega programa je bil upoštevati potrebe delodajalcev in skladno s tem pripraviti tak izobraževalni program, ki bo prilagojen tudi njihovim specifičnim potrebam. Njihove želje naj bi bile upoštevane torej predvsem v odprtem delu kurikula.

Pomočnica ravnatelja meni, da je tovrstno sodelovanje problematično predvsem zaradi tega, ker predstavniki delodajalcev niso navajeni tovrstnega sodelovanja. Šoli je med pripravo izobraževalnega programa k sodelovanju, k izboru tem in vsebin za odprti del, kljub temu uspelo povabiti nekaj predstavnikov slovenskih mlekarn. Predstavniki delodajalcev so predlagali strokovne vsebine, ki naj bi bile izvedene v obliki projektnega dela.

Na ravni šole so pripravili tudi predmetni katalog znanj za projektno delo, znotraj katerega so po njihovem mnenju v največji možni meri povezana vsa strokovna ter splošno izobraževalna

¹² V letu 2005/06 je predvidena podrobnejša analiza učnih gradiv v vseh novih in prenovljenih izobraževalnih programih.

¹³ V okviru spremljave izobraževalnega programa Avtoserviser sta bila identificirana dva nivoja tovrstnega kurikularnega načrtovanja (priprava grobega in finega izvedbenega kurikula). Podrobneje o novem kurikularnem načrtovanju glej tudi Racionalna evalvacija ... (Skubic Ermenc 2005).

znanja, ki so približana realnim poklicnim situacijam. Projektno delo naj bi potekalo eno uro na teden v računalniški učilnici tako, da bi imeli vsi dijaki možnost iskanja virov po internetu in samostojnega oblikovanja besedil, podatkov idr. Osnovna ideja pa je, da bi prišli od ideje do končne predstavitve izdelka.

To pomeni, da je bila pri pripravi izobraževalnega programa Mlekar deloma že upoštevana ena od glavnih novosti in ciljev Izhodišč (2001)¹⁴, ki poudarja pomen povezovanja splošnega, strokovnega in praktičnega izobraževanja. To naj bi hkrati omogočalo odmik od predmetne zasnovanosti programov in znanstvene sistematike v predmetih k bolj problemsko zasnovanim programom in njihovemu izvajanju. Korak k temu naj bi pomenila priprava takega predmetnika, ki bi zagotavljal povezovanje ustreznega splošnega znanja s strokovnim in praktičnim delom izobraževanja, pri čemer naj bi se dosegalo tudi integracijo splošnega strokovnega znanja z ustreznimi naravoslovnimi, družboslovnimi in umetnostnimi vsebinami ter integracija posebnega strokovno-teoretičnega znanja v praktično izobraževanje.

Odprti kurikulum pa v izobraževalnem programu Mlekar ne pomeni le nadgradnjo strokovnih znanj v obliki projektne dela, ampak pomeni tudi nadgradnjo splošnih znanj iz predmetov slovenščina, tuj jezik ali matematika. Takšna nadgradnja naj bi bila po mnenju predstavnikov šole nujna do izenačitve in prenove splošnih znanj v drugih živilskih programih. Šele celostna prenova in izenačitev ur splošnih vsebin naj bi podpirala nadaljevanje šolanja dijakov v skupnem poklicno tehniškem programu Živilski tehnik. Mnenje intervjuvanih je, da bi dijakom z doslednim upoštevanjem smernic za oblikovanje odprtega kurikula otežili prehod na programe srednjega strokovnega in tehničnega izobraževanja. Zadostni pogoj za prehod je namreč še vedno določeno število ur iz splošnih učnih vsebin.

Na ravni šole je odprtemu kurikulumu namenjenih 243 ur, v prvem letniku tri tedne, v drugem in tretjem pa po dva tedna. Šola želi v prihodnosti pripravljati odprti kurikulum tako, da bi vsako leto posebej, glede na predznanje dijakov in aktualna dogajanja v stroki, določili koliko ur bo namenjeno projektne delu in koliko nadgradnji splošnih znanj.

V šolskem letu 2005/06 ima šola predviden projektne teden, ki naj bi pomenil nadgradnjo opisane ideje o projektne delu. Projektne teden v šolskem letu 2004/05 zaradi že omenjenih organizacijskih težav šole ni bil realiziran. Tovrsten pristop k vzgojno-izobraževalnemu delu

¹⁴ str. 6. 7. in str. 13

se zdi pomočnici ravnatelja bistvena metodično-didaktična novost, ki bo še bolj podkrepila medpredmetno povezovanje vsebin in timski pristop k delu med učitelji.

Učitelji so načeloma zadovoljni z obsegom med strokovnimi, splošnimi vsebinami in vsebinami praktičnega pouka, omenili pa so, da je za dokončno oceno še nekoliko prezgodaj.

3.2.5 Uresničevanje vzgojno izobraževalnih ciljev programa

Glede na to, da je v prvem obdobju spremljanja bila prva generacija dijakov še v procesu izobraževanja (2 letnik), je uresničevanje ciljev programa po mnenju večine vprašanih še prezgodaj ocenjevati. Najpomembnejši cilji, ki pa so jih izpostavili učitelji stroke, se navezujejo na dijakov odnos do novosti v stroki, spremljanje in sprejemanje le-teh, odnos dijakov do izdelkov, strojev, sodelavcev, pomembna pa se jim zdi tudi samostojnost. Njihovo mnenje je, da se relativno uspešno dosegajo tudi vsebinski cilji znotraj posameznih predmetov.

3.2.6 Načrtovanje in izvajanje izobraževalnega procesa

Eden od ciljev prenove poklicnega šolstva, glede na Izhodišča, se nanaša tudi na timski pristop k načrtovanju in izvajanju pouka. Prvi pogoj za uresničitev tega cilja je dobra organizacijska priprava izobraževalnega programa na posamezni šoli. Glede na že omenjene trenutne organizacijske težave šole na eni strani in na sistemski ravni nerešeno vprašanje o omogočanju timskega postopa k delu med učitelji (npr. ni predvidene ure za tedenska srečanja učiteljev, ki izobražujejo v posameznem izobraževalnem programu) na drugi strani, na šoli večji del načrtovanja pouka pripravljajo pred začetkom šolskega leta, zelo malo pa sprotno.

Dijaki so v anketnem vprašalniku odgovarjali na vprašanja s področja metodično-didaktičnih novostih, ki naj bi jih prinašala prenova. Zanimalo nas je, kaj se ponavadi dogaja pri pouku strokovno teoretičnih predmetov.

Tabela 8: Dinamika pouka (dijaki, N= 11)

	<i>Nikoli ali skoraj nikoli</i>	<i>Včasih</i>	<i>Pogosto ali vedno</i>
Učitelji razlagajo snov, dijaki zapisujemo	-	1	10
Dijaki sprašujemo, učitelji odgovarja	1	7	3
Dijaki v skupinah ali parih samostojno obdelujemo različne teme, učitelji nas usmerjajo oz. nam pomagajo	3	8	-
Dijaki individualno obdelujemo različne teme, učitelji nas usmerjajo oz. nam pomagajo.	3	3	5
Dijaki sodelujemo pri igranju vlog in simulacijah.	7	4	-
Dijaki delamo na različnih projektih.	4	6	1
Uporabljamo učbenike.	1	4	6
Uporabljamo različna učna gradiva (strokovne knjige, revije...).	5	3	3

Pri pouku, po mnenju skoraj vseh dijakov učitelji pogosto ali vedno razlagajo snov, dijaki pa jo zapisujejo, nekaj več kot polovica jih uporablja učbenike in nekaj manj jih individualno obdeluje različne teme, učitelji pa jih usmerjajo in jim pomagajo. Sedem dijakov nikoli ali skoraj nikoli ne sodeluje v igri vlog in simulacijah, pet jih ne uporablja različna učna gradiva, štirje pa nikoli ali pa skoraj nikoli ne delajo na različnih projektih. Osem dijakov včasih dela v skupinah ali samostojno obdelujejo različne teme, učitelji pa jih usmerjajo in jim pomagajo, sedem pa jih postavlja vprašanja, na katera odgovarjajo učitelji.

Na podlagi teh podatkov lahko sklenemo, da pri pouku še ne moremo identificirati kvalitativno drugačnega načina dela pri pouku, ker po mnenju dijakov torej še vedno prevladuje frontalno delo in posredovanje znanja, bolj aktivne oblike in metode pa ostajajo še vedno v ozadju. Tudi na tem področju bi bilo treba različne načine in metodično-didaktične rešitve, ki naj bi jih omogočali prenovljeni programi, podkrepiti z ustreznim usposabljanjem učiteljev.

Zanimala nas je tudi aktivnost dijakov pri pouku. Dijaki so odgovarjali na vprašanje, kako pogosto skupaj z učitelji pri pouku strokovno teoretičnih predmetov načrtujejo pouk, ocenjevanje znanja ipd. Rezultati so prikazani v tabeli 9.

Tabela 9 : Aktivnost dijakov (dijaki, N= 11)

	<i>Nikoli ali skoraj nikoli</i>	<i>Včasih</i>	<i>Pogosto ali vedno</i>
Učitelji skupaj z nami načrtujejo teme, ki jih bomo obravnavali.	3	3	5
Učitelji skupaj z nami načrtujejo kako bo pouk potekal.	2	7	2
Učitelji skupaj z nami načrtujejo preverjanje in ocenjevanje znanja.	1	5	5
Učitelji vnaprej predstavijo pravila ocenjevanja.	1	2	8
Učitelji mi po potrebi pomagajo.	3	5	3

Osem dijakov meni, da jim učitelji pogosto ali vedno vnaprej predstavijo pravila ocenjevanja, pet jih pravi, da skupaj z učitelji načrtujejo tudi sam potek preverjanja in načine ocenjevanja. Pet dijakov je ocenilo, da jih učitelji upoštevajo pri načrtovanju tem, ki jih obravnavajo pri pouku, kljub temu pa sta le dva dijaka izpostavila, da dijaki pogosto ali vedno sodelujejo tudi pri načrtovanju potega pouka. Večina (8) je pri pouku včasih oziroma vedno po potrebi deležna tudi pomoči učiteljev.

Kot je bilo omenjeno že v prvem delu poročila, prenova poklicnega šolstva prinaša novosti tudi na področju preverjanja in ocenjevanja znanja. Zanimalo nas je, kako učitelji po navadi ocenjujejo znanje strokovno teoretičnih predmetov.

Tabela 10: Načini ocenjevanja znanja (dijaki, N= 11)

	<i>Nikoli ali skoraj nikoli</i>	<i>Včasih</i>	<i>Pogosto ali vedno</i>
Ocenjujejo pisne izdelke.	1	5	5
Ocenjujejo ustne odgovore.	-	4	7
Ocenjujejo seminarske naloge.	2	4	4
Ocenjujejo projektne naloge.	5	1	4
Ocenjujejo domače naloge.	5	3	3
Ocenjujejo trud in sodelovanje pri pouku.	1	2	8

Po mnenju sedmih dijakov učitelji pogosto ali vedno ocenjujejo ustne odgovore, ostali štirje dijaki pa menijo, da se to zgodi občasno. Nihče se ni odločil za odgovor nikoli ali skoraj nikoli. Pet dijakov ocenjuje, da učitelji pogosto ali vedno ocenjujejo pisne izdelke in le eden, da nikoli. Učitelji po mnenju dijakov pogosto ali vedno oz. včasih ocenjujejo seminarske naloge, redkeje pa domače in projektne naloge. Pogosto ali vedno pa je ocenjeno tudi sodelovanje in trud pri pouku.

Temu področju bomo posebno pozornost namenili tudi v nadaljevanju spremljave, ko bomo skušali zbrati stališča dijakov in njihovih učiteljev o nekaterih novih elementih Pravilnika o ocenjevanju znanja v srednjih šolah¹⁵, ki še dodatno podpira novo kulturno ocenjevanja in je v veljavi od šolskega leta 2005/06.

3.2.7 Praktično izobraževanje

Praktično izobraževanje poteka kot praktični pouk oz. praktično izobraževanje na šoli in kot praktično izobraževanje v delovnem procesu. Splošno mnenje učiteljev je, da je praktično izobraževanje med dijaki zelo priljubljeno.

Iz izobraževalnega programa Mlekar je razvidno na kakšen način in v kakšnem obsegu poteka praktično izobraževanje v šoli in pri delodajalcu. Dijaki imajo skozi tri šolska leta predvidenih

¹⁵ Ur. l. RS št. 76/05

sedem tednov praktičnega pouka predelave mleka in praktičnega pouka kontrole kakovosti. Delovna praksa se prav tako vsa tri leta deli na praktično izobraževanje pri delodajalcu med poukom in pa strnjeno (npr. več dni zaporedoma). V prvem letniku poteka strnjeno en teden, v drugem in v tretjem letniku pa po dva tedna. Dodatnih 622 ur pa je namenjeno delovni praksi med poukom. Iz pojasnila k predmetniku je razvidno, da se praktično izobraževanje v delovnem procesu v prvem letniku izvaja tako, da so dijaki zadnjih 9 tednov 1 dan na teden v podjetju (prvi teden 6 ur, ostalih 8 tednov pa po 8 ur), ob koncu šolskega leta pa še en teden skupaj. V drugem in tretjem letniku so dijaki po en dan na teden pri delodajalcu in na koncu še tri tedne strnjeno.

Problem, ki so ga izpostavili učitelji, je nezadostno število učnih mest pri delodajalcih. To deloma rešuje šolska mlekarska delavnica. V stiku z ostalimi delodajalci je organizator praktičnega izobraževanja, čigar naloga je, poleg sodelovanja in vzdrževanja stika z delodajalci, tudi usklajevanje vsebin praktičnega pouka in delovne prakse.

Učiteljica praktičnega pouka meni, da bi bilo treba več ur nameniti praktičnemu pouku v šoli in manj v podjetju. Hkrati opozarja, da zaradi prevelikega števila dijakov v skupini, dijaki niso v zadostni meri pripravljeni za kvalitetno izobraževanje v delovnem procesu.

Enotno mnenje dijakov je, da je znanje, ki ga pridobivajo pri strokovnih predmetih uporabno pri praktičnem pouku. To govori v prid vedno večji povezanosti posameznih vsebin znotraj izobraževalnega programa.

3.2.8 Razvoj šole in strokovnega kadra

Tako pomočnica ravnatelja kot učitelji se zavedajo pomena nenehnega razvoja šole in kadra. Šola vseskozi sodeluje v različnih razvojnih projektih (25 učiteljev na primer sodeluje pri projektu Modro oko), spremljajo vpis dijakov in absolventov ter imajo organizirane še številne druge dejavnosti.

V prihodnje si želijo izmenjave dobrih praks z ostalimi šolami, ki izvajajo novosti glede na Izhodišča (2001). Več časa pa bo potrebno nameniti razvojnemu delu šole. Zdi se jim pomembno, da so procesi znotraj šole podprti s strani zunanjih institucij in njihovih

strokovnjakov (npr. Centra), predvsem v obliki usposabljanj glede na specifike njihovega programa in šole.

3.3 POMOŽNI ADMINISTRATOR

Ideja o novem prilagojenem izobraževalnem programu nižjega poklicnega izobraževanja, ki bi ustvarjal nove realne možnosti zaposlovanja za otroke s posebnimi potrebami, je na Zavodu za usposabljanje invalidne mladine Kamnik (v nadaljevanju besedila: zavod), nastala že leta 2000.

Po korakih, v okviru inovacijskega projekta zavoda, v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo in šport (v nadaljevanju besedila: MŠŠ) ter pod strokovnim vodstvom Centra, je nastal nov izobraževalni program, ki izobražuje za poklic pomožnega administratorja. Program je prilagojen gibalno oviranim dijakom.

Predstavniki šole so povedali, da je bil program s strani Gospodarske in Obrtne zbornice sprejet z velikim odporom in mnogimi zadržki. Kljub temu je bil na predlog Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju besedila: MDDSZ), sprejet na Svetu RS za splošno izobraževanje in prva generacija dijakov se je vanj vpisala v šolskem letu 2004/05.

V skladu z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami¹⁶ se s prilagojenim izobraževalnim programom, s katerim je dijakom omogočeno pridobiti enakovreden izobrazbeni standard, lahko prilagodi organizacija, trajanje, predmetnik, načini preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje ter razporeditev pouka.

Ena izmed temeljnih organizacijskih prilagoditev programa Pomožni administrator je trajanje izobraževanja. Program traja tri leta, podaljšanje je nujno zaradi narave oviranosti vpisanih dijakov, njihovih pogostih hospitalizacij in odsotnosti od pouka zaradi bolezni in zdravljenja. Dijaki imajo pogosto poleg gibalnih, še druge fiziološke ali psihološke ovire, kot so težave s srcem, alergije, epilepsijo, hiperaktivnost, pogosta je tudi vedenjska in socialna problematika ter različne bralno pisalne težave, motnje pozornosti in podobno. Iz vseh navedenih razlogov je v predmetniku zato zmanjšana tedenska obveznost dijakov, z normativi je usklajena še njihova delitev po oddelkih.

Na šoli za vsakega dijaka izdelajo individualiziran program vzgoje in izobraževanja, pri čemer upoštevajo njegove posebnosti in zmožnosti. Z individualiziranim programom je

¹⁶ Ur.l. RS, št. 54/2000

določena časovna razporeditev pouka, metode in oblike dela po posameznih vzgojnih področjih, pri posameznih predmetih oziroma predmetnih področjih, določijo se prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja, napredovanju ter morebitna dodatna strokovna pomoč. Individualizirani program se tekom šolskega leta, glede na napredek in razvoj dijaka tudi dodatno prilagaja¹⁷.

Dijakom zavod nudi celodnevno oskrbo, poleg tega tudi bivanje v domu. Po mnenju učiteljev se dijaki pri njih zelo dobro počutijo. To so nam potrdili tudi anketirani dijaki. Večina je izpostavila tudi dobre odnose z vsemi učitelji in sošolci. Pri celotnem vzgojno izobraževalnem procesu aktivno sodelujejo tudi starši. Družine dijakov potrebujejo naklonjenost in podporo učiteljev, vodstva šole, svetovalne službe in drugih strokovnih delavcev ter usklajen timski pristop. 30 dni po sprejemu dijaka strokovnjaki na zavodu pripravijo individualizirani program in ga predstavijo staršem. Ti imajo nadalje možnost dodatnih dopolnitev oz. predlogov, kajti konstruktivno sodelovanje in povezanost sta za uspešen učno vzgojni proces zelo pomembna.

Z večino starši se celoten strokovni tim na zavodu spozna že leto preden dijak vstopi v šolo, tako da ob začetku šolanja, z njimi že dobro sodeluje. Manjšo oviro pri včasih tesnejšem medsebojnem sodelovanju, predstavlja le oddaljenost nekaterih družin, saj gre za edini tovrstni program in dijaki prihajajo iz različnih koncev Slovenije.

3.3.1 Uspešnost¹⁸ in zaposlitvene možnosti dijakov

Osnovna želja ustvarjalcev in izvajalcev programa je čim bolj celostna in uspešna integracija njihovih dijakov v poklicno sfero dela, pri čemer se zavedajo s tem povezanih problemov. Vedo, kakšno je stanje na trgu dela in vedo, da imajo dijaki realno zelo malo možnosti za zaposlitev, kljub obljubam MDDSZ, da si bodo prizadevali za podpiranje zaposlovanja dijakov s posebnimi potrebami tudi v javni upravi. Nove zaposlitvene možnosti naj bi podpiral tudi nov Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov¹⁹, ki med drugim predvideva formiranje novih zaposlitvenih centrov in s tem novih delovnih mest za invalide, kar pa v praksi še ni zaživel.

¹⁷ Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 54/03).

¹⁸ Učna uspešnost dijakov po letnikih in ob zaključku izobraževanja bo analizirana v zaključnem poročilu.

¹⁹ Ur. l. RS, št. 101-04/03-2/1.

Učitelji in strokovni delavci opozarjajo tudi na dejstvo, da se dijaki težje integrirajo v sfero dela, kjer naj bi osem ur dnevno samostojno opravljali delo. Zahtevajo namreč nenehno skrb, vodenje, prijaznost, in rahločutnost, kar pomeni, da morajo biti tudi tisti, ki so v stiku z njimi, zato posebej kvalificirani in morajo vedeti, kako pristopiti k njim in kako reagirati na težave, ki se pojavljajo v konkretnih situacijah.

Zavod ves čas relativno dobro sodeluje z nekaterimi podjetji, ki zaposlujejo gibalno ovirane mladostnike. Gre predvsem za invalidska podjetja, različna društva in delavnice. Potencialnih delodajalcev je po mnenju vseh vprašanih absolutno premalo, zato si v prihodnosti želijo večjo spodbudo in angažiranost države pri reševanju te problematike. Pravijo tudi, da slabe možnosti zaposlovanja negativno vplivajo na dijake.

Učitelji se z dijaki že pogovarjajo o njihovih nadaljnjih zaposlitvenih in izobraževalnih namerah, vendar se bodo omenjeni tematiki bolj posvetili v višjih letnikih. Tudi stike s podjetji, kjer bi se bodoči pomožni administratorji lahko zaposlili, na zavodu že iščejo.

Na šoli tudi zbirajo podatke o tem, kaj se dogaja z dijaki po koncu izobraževalnega procesa in so pogosto v stiku z njimi. Pravijo, da se na šolo vračajo generacije, ki so izobraževanje pri njih zaključile celo pred več kot dvajsetimi leti.

3.3.2 Uvajanje novega programa

Priprave na uvajanje novega izobraževalnega programa so na šoli različno potekale. Veliko časa so procesu namenili interno na šoli v okviru projektne skupine, vključevali so se v različne seminarje. Ves čas so sodelovali s svetovalci Centra, veliko dela je bilo opravljenega v okviru študijske skupine. Na izvajanje novosti, ki jih program prinaša, so se po njihovem mnenju dobro pripravili.

3.3.3 Splošna ocena novega programa

Vodstvo, učitelji in drugi strokovnjaki na šoli so z novim izobraževalnim programom zelo zadovoljni in poudarjajo, da »je v vseh pogledih primeren za populacijo mladostnikov, ki se v tovrstne prilagojene programe vpisuje«. Omogoča individualizirano delo in zaradi daljšega časa izobraževanja tudi večje število ur za podajanje snovi in predvsem utrjevanje znanja. Celoten program je prilagojen tako, da dijaki pridobijo čim več praktičnih izkušenj ali poklicnih kompetenc za kasnejšo zaposlitev. Podobno mnenje imajo tudi dijaki. Pouk je, kot pravijo izredno zanimiv, predmeti so ravno prav zahtevni, osvajajo tista znanja in spretnosti, ki jim bodo koristila v vsakdanjem življenju in pri opravljanju bodočega poklica. Dijaki dodajajo, da pri pouku veliko sodelujejo, najraje imajo naravoslovje in praktični pouk, ter matematiko in športno vzgojo.

Na šolo vsako leto prihaja več prošenj za zaposlitev, tako, da kadrovskih težav ne poznajo. Strokovni učiteljski tim je po njihovem mnenju zelo močan in dobro sodeluje z vsemi ostalimi strokovnimi delavci kot so delovnimi terapevti, logopedi, psihologi, socialnimi delavci in vzgojitelji. Vsi učitelji imajo specialno pedagoško dokvalifikacijo za delo z dijaki s posebnimi potrebami za področje gibalne oviranosti. Celoten tim je zelo pozitivno naravnani, med seboj se podpirajo, dopolnjujejo in spodbujajo.

Z materialnimi pogoji za delo na šoli so učitelji načeloma zadovoljni. Šolski prostori, delovni prostori ter učni pripomočki so prilagojeni vpisanim dijakom. Posamezni učitelji bi na primer želeli boljšo računalniško in programsko opremo in več prostorov za delo z dijaki. Izpostavili so predvsem izvajanje praktičnega pouka, ki poteka le v eni za to namenjeni učilnici. To učilnico uporabljajo dijaki vseh programov. V njej je formiranih že šest različnih učnih podjetij oziroma firm, kot jim pravijo, tako, da je razporeditev pouka v njej precejšen organizacijski zalogaj.

3.3.4 Zgradba in organizacija novega programa

Splošnoizobraževalni del programa je oblikovan na osnovi »starih« Izhodišč (1997), strokovni del programa na osnovi novih Izhodišč, ki so bila dopolnjena v letu 2001.

Bistveni novosti programa, ki so ju izpostavili intervjuvani, sta povezanost splošnega, strokovnega in praktičnega izobraževanja, kar se odraža s predmetnikom, ter dvajset odstotna

odprtost kurikula, ki omogoča prostor za zadovoljevanje specifičnih potreb osebam s posebnimi potrebami.

Na idejni ravni je bil program tudi modularno zasnovan, vendar zaradi pomanjkanja osnovnih smernic ali izvedbenih rešitev tovrstne zasnovanosti, modularizacija programa, še ni dokončno oblikovana in pripravljena.

Odprti kurikulum predstavlja nadgradnjo specialno pedagoških vsebin, predvsem tistih, ki so po mnenju sestavljavcev in izvajalcev programa, kot je bilo že poudarjeno, nujne za zadovoljitev specifičnih potreb dijakov. Pri načrtovanju ciljev in vsebin odprtega kurikuluma so bili prisotni vsi učitelji. Glavno vodilo pri izboru le-teh je bil mladostnikov osebni razvoj.

V prvem letu izvajanja novega programa so v odprti del vključili vsebine s področja socialno varstvenih pravic, trening socialnih veščin, šolo dobre drže, ter komunikacijske spretnosti. Zaenkrat se cilji, ki so jih zastavili, skozi izobraževalni proces zelo uspešno uresničujejo.

Glede na izkušnje in potrebe bodočih dijakov bodo vsebine in cilje odprtega dela kurikula vsako leto sproti prilagajali in določali. Za naslednje šolsko leto so v proces načrtovanja na ravni šole vključili tudi dijake. Ti si želijo osvojiti nova znanja s področja ekologije, spolne vzgoje in glasbe.

3.3.5 Uresničevanje vzgojno izobraževalnih ciljev programa

Izobraževalni program poleg splošnih ciljev vzgoje in izobraževanja omogoča, da dijaki razvijajo sposobnosti za opravljanje enostavnih del na področju administracije, sposobnosti za delo s sodobnimi informacijskimi tehnologijami, da razvijajo učinkovito komuniciranje v slovenskem jeziku ter pridobivajo čut za odgovornost, red in disciplino, točnost, natančnost ter vestnost.

Celoten program je usmerjen k temu, da dijaki pridobijo čim več uporabnega znanja in izkušenj, ki jim bodo koristila v bodočem poklicu in življenju nasploh.

Pri posameznih predmetih učitelji v največji meri težijo k poklicno uporabnem znanju, kar je skladno tako s težnjami novega programa, kot tudi z cilji zapisanimi v Izhodiščih. Velik poudarek namenjajo tudi uresničevanju ciljev, kot je uspešna integracija dijakov v družbo.

V katalogih znanj zapisani cilji so po mnenju učiteljev različnih predmetov razumljivi in usmerjeni v reševanje konkretnih problemov in v izkustveno učenje. Znanje, ki ga na ta način pridobivajo dijaki, je uporabno.

Zaključimo lahko, da so cilji v katalogih znanj skladni tako s cilji novih izhodišč, cilji programa v celoti, kot tudi s cilji posameznih predmetov. V katalogih znanj so poleg vsebin in informativnih, formativnih in socializacijskih ciljev definirane tudi posebnosti v izvedbi. Vse skupaj omogoča učiteljem samostojno izbiro postopkov, učnih dejavnosti in metod za njihovo doseganje.

3.3.6 Načrtovanje in izvajanje izobraževalnega procesa

Učitelji načrtujejo pouk sami in tudi timsko. Njihovo medsebojno načrtovanje je dobro in poteka tako na formalnem kot na neformalnem nivoju. Dobro poznajo vsakega učenca, kar jim omogoča še optimalnejše prilagajanje programa potrebam posameznika. Kot je bilo že omenjeno, se poleg učiteljev v vzgojno-izobraževalni proces vključujejo tudi ostali delavci zavoda. V pomoč so jim različni viri, tako učbeniška gradiva kot vsa ostala interna in avtentična gradiva. Pomanjkanje ustreznih učbenikov je že znani problem poklicnega šolstva, kar potrjujejo tudi učitelji tega programa. Večino učnih gradiv in didaktičnih pripomočkov pripravljajo sami, vendar pa tovrstno delo še vedno ni ustrezno sistemsko ovrednoteno.

Na šoli se trudijo, da v pouk vnašajo čim bolj pestre metode in oblike dela, s katerimi dosegajo čim večjo samostojnost dijakov, in so skladne s novejšimi spoznanji metodično didaktičnih strok.

Kot pomembno metodično didaktično novost, ki jo vzporedno s programom uvajajo v šolsko prakso, je portfolio mapa dijakov. Mapa posamezniku služi kot zbir povratnih informacij o njegovem delu in napredku, v njej so shranjeni tudi vsi izdelki, ki nastajajo v učnem procesu.

3.3.7 Praktično izobraževanje

Osrednja sestavina predmetnika je praktični pouk s strokovno teorijo v katerega so vključene tudi splošne vsebine in cilji predmetov kot so slovenščina, strokovno računstvo in družboslovje. S tem je dosežen presežek predmetne razdrobljenosti in večja stopnja povezanosti znanja. Praktični pouk s strokovno teorijo poteka v učni firmi, kar po mnenju učiteljev omogoča takojšen prenos teoretičnih znanj v prakso. S takim načinom se zagotavlja doseganje v Izhodiščih²⁰ zapisanega cilja, da je potrebno posebno pozornost namenjati uresničevanju »teoretizacije« praktičnega izobraževanja, kar pomeni da je vsako praktično izobraževanje in razvijanje praktičnih spretnosti tudi teoretično osmišljeno.

Praktično izobraževanje v delovnem procesu imajo dijaki v skladu s predmetnikom v drugem in tretjem letu izobraževanja. S pripravami so že pričeli in iščejo delodajalce, ki bodo pripravljene sprejeti dijake. Pri tem je šoli v pomoč tudi zasebno podjetje, ki ga vodi bivši dijak šole, ki se v veliki meri zaveda, kakšen problem predstavlja zaposlovanje dijakov s posebnimi potrebami.

3.3.8 Razvoj šole in strokovnega kadra

Cela šola in njen strokovni tim si zelo prizadeva za kakovostno vzgojo in poklicno izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. Tovrstna prizadevanja spodbuja zavest, da je potrebno vsem skupaj in vsakemu posebej zagotoviti priložnost, da si poiščejo prostor v družbi. V skladu z omenjenimi prizadevanji dijake in njihove starše vseskozi na različne načine vključujejo v spremljavo aktivnosti, anketirajo jih o kakovosti dela, odgovore analizirajo in skušajo spoznanja upoštevati v praksi.

Šola veliko sodeluje s podobnimi inštitucijami v drugih evropskih državah, vodi različne razvojne projekte ali v njih sodeluje kot partner. Na ta način pridobivajo novo znanje in dragocene izkušnje, ki jih sproti vnašajo v pedagoško prakso in delijo z drugimi učitelji, ki poučujejo otroke s posebnimi potrebami, vključenimi v večinski sistem šolanja.

²⁰ Stran 13 (2001)

Del šolske vizije je širitev programske ponudbe, kar pomeni pripravo novih prilagojenih izobraževalnih programov, ki bodo omogočali sodobno in kakovostno izobrazbo dijakom, ki se šolajo pri njih.

Dodatno usposabljanje si učitelji in drugi strokovni delavci želijo na področju dela z mladostniki s kombiniranimi težavami. Vsako leto na šolo prihaja več otrok pri katerih se poleg gibalne oviranosti pojavljajo tudi motnje vedenja. Na šoli pravijo, da izobraževanje njihovih dijakov ni zgolj izobraževanje, je tudi socialno in psihološko delo. Osnova zanj je timski pristop, ki zahteva nenehno usklajevanje, dopolnjevanje in veliko dela vseh strokovnjakov na »samem sebi«. Na splošno je delo s populacijo izredno zahtevno, nemalokrat se pojavi t.i. problem izgorevanja. V prihodnje se zato na zavodu želijo vključevati v programe izobraževanja, kjer se bodo seznanjali s strategijami za učinkovito premagovanja stresa, obvladovanje čustev ipd.

4. Ključne ugotovitve in predlogi za spremembe

Glede na identificirane pomanjkljivosti in probleme starih izobraževalnih programov poklicnega in strokovnega izobraževanja lahko s ključnimi ugotovitvami, ki jih predstavljamo v tem poglavju poročila, ugotavljamo raven sprememb in premikov znotraj spremljanih programov. Novi in prenovljeni programi naj bi težili k preseganju:

- velike razdrobljenosti disciplinarnega znanja po šolskih predmetih;
- prenatrpanosti programov in katalogov znanj;
- premajhne povezanosti med teorijo in prakso;
- omejene uporabe raznolikih pristopov, oblik in metod dela;
- prevelike pasivizacije dijakov;
- prevelikemu poudarku na učitelju kot edinem prenašalcu znanja;
- premajhne kakovosti in aktualnosti pridobljenega znanja.

Uvajanje in izvajanje sprememb v pedagoški praksi zahteva sodelovanje celotnega pedagoškega kadra na šoli, katerega je pred tem potrebno ustrezno izobraziti in usposobiti. Pomembno je, kako učitelji dojemajo namen in ukrepe prenove in kako se čutijo usposobljeni za uvajanje potrebnih novosti. K temu pripomorejo tako spodbude vodstva kot podpora zunanjih strokovnih institucij.

Vodstva šol in učitelji, ki poučujejo v spremljanih programih, so bili seznanjeni z osnovno strategijo, načeli in cilji prenove. Sodelovali so pri celoviti pripravi programov, ki je vključevala dve ključni dejavnosti:

- oblikovanje predmetnih katalogov znanj,
- določitev ciljev in vsebine odprtega dela kurikula.

Za bolj kvalitetno pripravo in izvedbo izobraževalnih programov bi bilo potrebno v okviru strokovnih institucij pred pričetkom uvajanja izdelati koncept sistematičnega usposabljanja za izvajanje novih kurikularnih in metodično-didaktičnih elementov prenove. Učitelji in vodstva šol namreč potrebujejo dodatna znanja in spretnosti, ki so vezana na različna področja. V spremljavi so bila identificirana naslednja:

- **novi metodično-didaktični pristopi in izvedba aktivnejših oblik pouka,**
- **timski pristop k načrtovanju in izvajanju pouka,**
- **pristopi k delu z dijaki s posebnimi potrebami,**
- **osebnostni razvoj.**

Učitelji stroke izpostavljajo še interes za dodatno izobraževanje in usposabljanje na strokovnih področjih tudi v tujini (npr. projektno sodelovanje), saj v Sloveniji ni dovolj pestre ponudbe tovrstnih vsebin. V okviru tega prepoznajo vidnejšo vlogo Centra, ki bi lahko šolam nudil še dodatno podporo pri iskanju različnih možnosti.

Prepoznali smo tudi željo učiteljev po usposabljanju v obliki prenašanja konkretnih primerov dobrih praks, do katerih prihaja na različnih šolah, kjer uvajajo in izvajajo nove in prenovljene programe. **Menimo, da se kot dobra in uporabna rešitev lahko pokaže tudi, usposabljanje učiteljev s pomočjo multiplikatorstva.**

Učitelji, vodstvo in dijaki so zadovoljni z novostmi, ki jih prinašajo novi izobraževalni programi. Šole so v procesu uvajanja in izvajanja programov pripravile različne izvedbene rešitve za:

- vključevanje vsebin in ciljev odprtega kurikula v načrtovanje in izvajanje vzgojno izobraževalnega procesa,
- vključevanje novih (organizacijskih) metodično-didaktičnih pristopov v izvajanje vzgojno izobraževalnega procesa (projektne tedni, projektno delo, medpredmetno povezovanje idr.),
- povezovanje splošnega, strokovnega in praktičnega izobraževanja.

Glede na specifične posameznega programa se omenjene rešitve v praksi kvalitativno različno odražajo. **Za celovitejše uresničevanje ciljev prenove bi bilo potrebno na šolah podkrepiti enovit sistem prehajanja k novejšim pristopom izvajanja izobraževalnih programov.** Kljub začetnim težavam pri novem načinu sodelovanja med šolami in delodajalci, so šole partnerstvo z njimi uspešno vzpostavile. Interesi in potrebe delodajalcev po novih znanjih se izražajo skozi vsebine in cilje v odprtem delu kurikula. **Zaradi omenjenih težav in nejasnih**

vlog posameznih partnerjev pri pripravi tega dela programa, bi bilo potrebno pripraviti dolgoročnejšo strategijo sodelovanja šol z delodajalci, kjer bi bila bolj jasno definirana vloga vseh sodelujočih, tudi zunanjih strokovnih institucij (npr. Gospodarska zbornica).

Povezovanje splošnega, strokovnega in praktičnega izobraževanja predpostavlja drugačno organizacijo in izpeljavo vzgojno izobraževalnega dela. To se na spremljanih šolah odraža na različne načine. Projektni teden je kot ena izmed temeljnih metodično-didaktičnih novosti že zaživel na eni izmed šol. Na drugih dveh šolah učitelji in vodstvo sicer podpirajo tovrstni pristop, vendar zaradi organizacijskega zalogaja, le-ta v praksi še ni realiziran. Na obeh šolah pa smo identificirali povezovanje različnih vsebin v obliki projektnega dela ali pa skozi medpredmetne povezave.

Uresničevanje omenjenih metodično-didaktičnih novosti je odvisno od medsebojnega sodelovanja učiteljev. Vsi načeloma podpirajo idejo o timskem pristopu k načrtovanju in izvajanju pouka. **V podporo takemu pristopu bi bilo potrebno na sistemski ravni snovati dodatne rešitve, kjer bi bilo vključeno ustrezno ovrednotenje ur, namenjenih sodelovanju pri delu.**

Povezovanje splošnega, strokovnega in praktičnega izobraževanja pomeni tudi odmik od predmetne zasnovanosti programov k bolj problemsko zasnovanim programom in njihovemu izvajanju. Spremljava je pokazala, da so to novost zaenkrat pri pripravi upoštevali snovalci programa Pomožni administrator. Osrednja sestavina predmetnika je praktično izobraževanje, znotraj katerega je načrtovano tudi pridobivanje strokovno teoretičnega ter splošnega znanja. Izhodišča predvidevajo, da naj bi bilo slednje opredeljeno s ključnimi kvalifikacijami²¹.

Šole nimajo težav pri pridobivanju ustreznega strokovnega kadra. Zaradi trenda upadanja vpisa v poklicne programe zaznavajo presežke pri številu učiteljev (npr. za praktični pouk). **Deloma bo problem morda rešil nov način financiranja (MOFAS).**

V okviru spremljave so šole izpostavile nezadovoljstvo z materialnimi pogoji za kvalitetno izvedbo pouka. Težave se kažejo predvsem v pomanjkljivi opremljenosti posameznih šol. To je povezano tudi z zapoznelo realizacijo projektov opremljanja.

²¹ Izhodišča 2001, str. 7.

Dodatne težave so povezane z učnimi gradivi za strokovne vsebine in praktični pouk. Učitelji so opozorili na neustrezno vrednotenje internih učnih gradiv, ki nastajajo na posameznih šolah. V zaključnem obdobju spremljave je predvidena podrobnejša analiza učnih gradiv, na podlagi česar bomo skušali izoblikovati tudi različne rešitve.

Podrobnejša analiza pa bo v naslednjem obdobju spremljanja prav tako namenjena uresničevanju ciljev izobraževalnih programov, saj je bilo v okviru te spremljave po mnenju večine učiteljev doseganje ciljev še prezgodaj ocenjevati.

Dolgoročni strateški cilj prenove poklicnega izobraževanja je formiranje ustrezne programske ponudbe v celotni vertikali izobraževanja, s čimer naj bi bilo vsakemu dijaku omogočeno pridobiti temeljno poklicno izobrazbo oz. poklic, pa tudi nadaljevanje izobraževanja. Dijaki, vključeni v dva od spremljanih programov, nimajo možnosti nadaljevanja izobraževanja na istem poklicnem področju. Po mnenju vodstva šole in učiteljev je to eden izmed razlogov, da se dijaki za vpis v programe ne odločajo v večjem številu.

Na podlagi odgovorov, pridobljenih z anketnim vprašalnikom za dijake, smo v spremljavi identificirali premik pri uporabi bolj inovativnih metod in oblik dela. Kljub temu pa pri pouku večinoma še vedno prevladuje frontalno delo in posledično učitelj kot glavni prenašalec znanja. Na ta način se bolj participativna in aktivna vloga dijaka pri pouku še ne udejanja v zadostni meri.

Del prenove poklicnega šolstva je tudi podpora novi kulturi ocenjevanja znanja. Analiza rezultatov, pridobljenih z anketnim vprašalnikom za dijake, kaže na večjo pestrost načinov in oblik ocenjevanja v pedagoškem procesu.

Za trajnejše in uporabnejše znanje dijakov je bistvenega pomena prepletanje različnih metod učenja in poučevanja, predvsem tistih, ki temeljijo na dijaku, njegovi aktivnosti in samostojnosti. S tem naj bi bili usklajeni tudi različni načini ocenjevanja znanja dijakov. Tudi temu področju se bo dodatna pozornost posvetila v nadaljnjih korakih spremljanja.

5. Literatura

- Pravilnik o posodabljanju vzgojno-izobraževalnega dela (Ur. l. RS, št.13/03).
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 54/00).
- Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Ur. l. RS, št. 101-04/03-2/1).
- Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 54/03).
- Pravilnik o ocenjevanju znanja v srednjih šolah (Ur. l. RS, št. 76/05).
- Izhodišča kurikularne preнове, Nacionalni kurikularni svet, Ljubljana, 1996.
- Izhodišča za evalvacijo kurikularne preнове vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji, Nacionalna komisija za uvajanje in spremljanje novosti in programov v vzgoji in izobraževanju, Ljubljana, 1999.
- Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja, 1997.
- Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja, 2001.
- Srednješolski izobraževalni program Steklar, 2003/04.
<http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/>
- Srednješolski izobraževalni program Oblikovalec stekla, 2003/04.
<http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/>
- Srednješolski izobraževalni program Mlekar, 2003/04.
<http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2003/programi/>
- Srednješolski izobraževalni program Pomožni administrator, 2004/05.
<http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/>

6. Priloge

- Priloga 1: Načrt spremljanja novih in prenovljenih izobraževalnih programov srednjega poklicnega izobraževanja Steklar, Oblikovalec stekla in Mlekar ter prilagojenega programa nižjega poklicnega izobraževanja Pomožni administrator